

ARCHÍVUM

Bárdi Nándor

Iratok a budapesti kormányzatok határon túli magyarokat támogató tevékenységéről

A budapesti támogatáspolitiká nagy korszakait a folyóirat vitaindítójában felvázoltam. A probléma két világháború közti történetét Angyal Béla Csehszlovákia, A. Sajti Enikő Jugoszlávia, a dokumentumközlés összeállítója pedig Románia tekintetében részben feltárta.¹

Nem ismerjük azonban a harmincas évek támogatási rendszerét és arányait, amikor Bethlen István miniszterelnöksége után a Társadalmi Szervezetek központjától elkerült a határon túli magyarság támogatásának koordinálása. Ugyanígy nem ismerjük a magyarországi támogatások arányait az össz intézményfenntartó költségvetéseken belül sem. Ez utóbbit csak a még hiányzó alapos intézménytörténeti kutatások nyomán lehetne megállapítani. A jelenlegi ismereteink szerint a romániai magyar egyházi iskola-rendszer költségeinek kb. 25%-át (a tanári fizetések jelentős részét) és a kulturális és politikai intézményrendszer apparátusának bér- és adminisztratív költségeit fedezték a magyarországi támogatásokból. A forráselosztásban meghatározó volt az egyházi oktatási intézményrendszer 1918-as költségvetéséből kiszámított normatív alapú támogatása és az adott kisebbségi politikai pártok vezetőinek véleménye. Az egyes magyarországi társadalmi szervezeteken belül (Románia esetében a Népies Irodalmi Társaság) az anyaországban maradó költségvetési részt a határon túli egyetemi hallgatók kollégiumainak fenntartására és a Politikai Osztály elemző, információgyűjtő munkáinak finanszírozására fordították.

Az itt közölt két világháború közti források (I.) egyrészt a szervezeti keretek kialakulásáról szólnak, másrészt áttekintik a támogatási előirányzatokat a harmincas évek elejéig. Részletesebb elemzés a Keleti Akció c. tanulmányomban olvasható.

A pártállami magyar külpolitikán belül a szomszédos („szomszédos szocialista országok”) politika keretei között kezelték a hatvanas évek második felétől a határon túli magyarsággal kapcsolatos kulturális támogatásokat. E részpolitika kialakulásának feltárása az elmúlt években kezdődött el, de erről átfogó képpel még nem rendelkezünk.²

Az itt közölt összeállítás (II. első része az MSZMP KB Agitációs és propaganda Bizottság ülésén hozott határozat, illetve az annak háttéranyagaként szolgáló problémakatalógus. Fontos elem, hogy nem tartottak szükségesnek külön intézmény létrehozását a probléma kezelésére, hanem a Mű-

velődési Minisztérium hatáskörébe utalták a teendőket. A forrásközlés második része 1973-ban készült a Művelődési Minisztériumban. Ez a jelentés a kulturális kapcsolatok helyzetéről, pontosabban az addig 1969 óta elért eredményekről ad átfogó képet.

Ezt követően az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottsága az MTA Irodalomtudományi Intézetének koordinálásában egy nagyszabású kutatást rendelt meg a határon túli magyarság helyzetéről.³ Ezzel mintegy újraindítva a határon túli magyarságra vonatkozó magyarországi kutatásokat.

Az 1969-es határozat problémafelvető jellegétől 1973-ra a kulturális kapcsolatokra vonatkozó részletes jelentésig, majd a határon túli magyarság helyzetének általános értékeléséhez jutott el 1976-ra az MSZMP Politikai Bizottsága.⁴

Jegyzetek

¹ Angyal Béla: *Érdekvédelem és önszerveződés*. Fórum – Lilium Aurum, Galánta – Dunaszerdahely, 2000, 347.; A. Sajti Enikő: *Kényszerpályán*. Magyarok Jugoszláviában. Hispánia, Szeged, 1997, 132.; Bárdi Nándor: A Keleti Akció – A romániai magyar intézmények anyaországi támogatása az 1920-as években. In *Magyarságkutatás 1995 – 96*. Szerk. Diószegi László, TLA, Bp., 1996, 143–191.

² Ennek első eredménye Szesztay Ádám: *Nemzetiségi kérdés a Kárpát-medencében 1956–1962*. Gondolat Kiadói Kör – MTA Kisebbségkutató Intézet, 2002, 418.

³ A szomszédos országok magyarságával való kulturális kapcsolatok komplex vizsgálata. Szerk. Béládi Miklós, kézirat, 315. TLA Kv. 264/86.

⁴ Magyar Országos Levéltár (továbbiakban MOL) 288. fond. - 5. csop. - 707. öe. 29-48. f.